

HE 229/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoslain pykälän sanamuotoa muutettavaksi niin, että teko olisi rangaistava myös tuottamuksellisesti tehtynä. Samalla teon enimmäisrangaistus korotettaisiin kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan joko 1 päivänä kesäkuuta 2015 tai 1 päivänä tammikuuta 2016.

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Vuonna 2006 rikoslain 20 lukuun lisättiin seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskeva 8 § (743/2006, voimaan 1.10.2006). Sen 1 momentin mukaan se, joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan 2 momentin myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitettua rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Pykälän 3 momentin mukaan yritys on rangaistava.

Pykälän 1 momentissa viitatuista säännöksistä 20 luvun 9 § koskee paritusta, 9 a § törkeää paritusta, 25 luvun 3 § ihmiskauppaa ja 3 a § törkeää ihmiskauppaa. 20 luvun 8 a § koskee seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta.

Kesäkuussa 2012 hyväksytyyn hallituksen tasa-arvo-ohjelman (s. 19) mukaan toteutetaan seksin ostoa koskevan lainsäädännön kattava arviointi ja linjataan jatkotoimenpiteet. Arvioinnissa otetaan huomioon kokemukset Ruotsin seksin ostoa koskevan lainsäädännön toimeenpanosta.

Syyskuussa 2013 valmistui tasa-arvo-ohjelman edellyttämä oikeusministeriön teettämä selvitys seksinostokiellon toimivuudesta (Johanna Niemi & Jussi Aaltonen: Seksi-kaupan kohteen hyväksikäyttö. Seksinostokiellon toimivuuden arviointi. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 39/2013). Selvi-

tyksen mukaan lain voimaantulon ja selvityksen valmistumisen välisenä aikana vuosina 2006—2013 poliisin tietoon oli tullut yhteensä 379 seksikaupan kohteen hyväksikäyttöä. Tuomioistuimissa oli käsitelty 49 henkilöä koskeva syyte. Käräjäoikeudet olivat tuominneet 42 henkilöä seksikaupan kohteen hyväksikäytöstä tai sen yrityksestä. Rangaistusmaksoksi oli vakiintunut 20 päiväsakkoa.

Kesäkuussa 2012 annettiin nykyisen säännöksen tulkinnan kannalta tärkeä korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2012:66. Siinä keskeistä oli epäillyn ostajan tahallisuus sen suhteen, oliko myyjä parituksen tai ihmiskaupan kohde. Korkein oikeus totesi muun muassa, ettei seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön osalta ole perusteltua poiketa oikeuskäytännössä vakiintuneesta tahallisuuden määritelmästä. Ostajan tietoisuutta arvioidaan siis sen mukaan, onko hän pitänyt varsin todennäköisenä, että seksipalveluja myyvä henkilö on seksikaupan kohteena.

Korkein oikeus totesi, ”että havaittavissa oleva psyykkisen toimintakyvyn puute ja täydellinen kielitaidottomuus voivat vahvistikin viitata siihen, ettei henkilö kykene toimimaan itsenäisesti, vaan että hän toimii parituksen tai ihmiskaupan uhrina. Pelkästään verraten nuoresta iästä tai ulkomaalaistaustasta tällaista epäilyä ei voida katsoa syntyvän.”

Kyseisessä tapauksessa ”esitetty selvitys A:n [seksin myyjä] henkilöstä ja olemuksesta tai kielitaidosta ja taustasta eivät muiden asiassa ilmenneiden olosuhteiden perusteella erikseen tai niitä kokonaisuutena arvioiden osoita, että X [seksin ostaja] on pitänyt varsin todennäköisenä, että A on ollut parituksen kohteena.” Tästä syystä korkein oikeus katsoi, ettei X ollut syyllistynyt seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

1.2 Ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsissa säädettiin vuoden 1999 alussa voimaan tulleella lailla rangaistavaksi seksin ostaminen. Tällä hetkellä rangaistussäännös

on rikoskaaren (brottsbalk) 6 luvun 11 §:ssä. Sen mukaan sitä, joka hankkii itselleen tilapäisen seksuaalisen suhteen korvausta vastaan, rangaistaan seksin ostamisesta (köp av sexuell tjänst) sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella. Sama pätee silloinkin, kun korvauksen on luvannut tai antanut eri henkilö.

Ruotsin hallituksen toimeksiannosta oikeuskansleri laati vuonna 2010 valmistuneen arvion seksikauppalainsäädännöstä (Statens offentliga utredningar 2010:49). Oikeuskansleri arvioi katuprostituution määrän puolittuneen kiellon voimaantulon jälkeen ja prostituution kokonaismääränkin vähentyneen. Arviossa viitataan poliisin käsitykseen, jonka mukaan seksin ostamisen kieltäminen esteenä ihmiskauppioiden asettumiselle Ruotsiin. Arvion mukaan seksikauppa ei kiellon voimaan tultua ole painunut ”maan alle”.

Myös *Norjassa* on nykyään voimassa seksin ostamisen täyskielto. Rikoslain (straffelov) vuoden 2009 alussa voimaan tulleen 202 a §:n mukaan sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeudella (taikka molemmilla) rangaistaan sitä, joka hankkii itselleen tai toiselle seksuaalisen suhteen tai toiminnan korvausta vastaan tai saa seksuaalisen suhteen tai toiminnan toisen antaman tai sopiman korvauksen ansiosta. Jos suhde tai toiminta toteutetaan erityisen loukkaavalla tavalla, enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta.

Tanskassa seksin ostaminen ei ole rangaistavaa. Vuonna 2012 valmistuneessa rikoslakineuvoston mietinnössä (straffelovrådet betänkning om seksualforbrydelser, betänkning nr. 1534) todettiin varsin laajan tarkastelun (s. 551—564) lopputuloksena, että seksin ostamisen kriminalisointia voidaan perustella vain periaatteellisilla näkökohdilla. Muista maista saatujen tietojen perusteella neuvosto ei arvellut kiellolla olevan positiivisia vaikutuksia. Suomessa voimassa olevan tyyppiseen osittaiskriminalisointiin neuvosto arvioi liittyvän merkittäviä vaikeuksia näyttää tahallisuus toteen. Mietinnön valmistuttua hallitus päätti, ettei seksin ostamisen kieltämistä valmistella.

Islannissa on säädetty vuonna 2009 seksin ostamisen täyskiellosta. Rikoslain 206 §:n

mukaan rangaistaan sakolla tai enintään vuoden vankeudella sitä, joka maksaa tai lupaa maksaa tai antaa muun korvauksen prostituutiosta.

Englannissa, Walesissa ja Pohjois-Irlannissa on ollut huhtikuun 2010 alusta voimassa osittainen seksinostokieltä (Sexual Offences Act, 53A §). Rangaistavaa on seksin ostaminen henkilöltä, johon kohdistuu kolmannen osapuolen taholta hyväksikäyttöä (exploitative conduct). Hyväksikäyttöä ovat väkivalta, uhkaukset, pakottaminen ja huijaaminen. Rangaistavuuden kannalta on merkitykseltä, tiesikö seksin ostaja hyväksikäytöstä. Rangaistuksena on enintään 1 000 punttaa sakkoa ja tapaukset käsitellään summaarisesti.

Oikeusministeriölle tehdyn selvityksen (s. 49—51) mukaan seksin ostokiellon toimevuudesta Britanniassa ei ollut vielä toteutettu viranomaisarviointia. Haastateltujen asiantuntijoiden arviot kiellon toimevuudesta vaihtelivat. Säännöstä oli sovellettu lähinnä sisätiloissa tapahtuvaan prostituutioon eikä kovin runsaasti. Katuprostituutioon liittyvään seksinostoon puuttuminen oli koettu helpommaksi toisen, kadulla tapahtuvan seksin myynnin ja oston kieltävän rangaistussäännöksen perusteella, koska tällöin viranomaisen ei tarvitse näyttää toteen prostituoitua kohdistuvaa hyväksikäyttöä. Tahallisuudesta riippumattoman ankaran vastuun sisällyttäminen seksinostokieltä oli herättänyt vilkasta keskustelua lainsäädäntöprosessissa. Haastateltujen asiantuntijoiden mukaan seuraamus ostorikoksesta olisi voinut olla korkeampi, mikäli tahallisuudesta riippumatonta vastuuta ei olisi sisällytetty tunnusmerkistöön. Oikeusministeriölle tehdyn selvityksen tekijöiden arvion (s. 115) mukaan kokemuksia sääntelystä Britanniassa on kuitenkin kertynyt niin vähän, että niiden perusteella ei vielä voida tehdä johtopäätöksiä.

Ranskassa parlamentin alahuone (kansalliskokous, assemblée nationale) hyväksyi joulukuussa 2013 seksin ostamisen kieltävän lainmuutoksen. Rikoslain (code pénal) uuden artikla 225—12—1:n mukaan seksin ostamisesta prostituutioon antautuneelta voidaan rangaista enintään 1 500 euron sakolla, ja uusimistapauksessa 3 750 euron sakolla. Lain

käsittely parlamentissa on kuitenkin vielä kesken.

1.3 Kansainväliset sopimukset ja Euroopan unionin lainsäädäntö

Euroopan neuvoston *yleissopimuksen* ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012) 19 artiklassa määrätään, että osapuolten on harkittava sellaisten tarvittavien lainsäädäntö- ja muiden toimien toteuttamista, joilla niiden valtionsisäisessä lainsäädännössä säädetään rangaistavaksi yleissopimuksen 4 artiklan a alakohdassa tarkoitettua hyväksikäytön kohteena olevien palvelujen käyttäminen tietäen, että kyseinen henkilö on ihmiskaupan uhri. Yleissopimuksen 4 artiklan a alakohdan mukaan hyväksikäyttöä katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttöprostituitiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen. Lisäksi yleissopimuksen 6 artiklan mukaan osapuolet toteuttavat tai tehostavat toimia muun muassa lainsäädännön alalla vähentääkseen kysyntää, joka edistää ihmiskauppaan johtavaa henkilöiden, erityisesti naisten ja lasten, hyväksikäyttöä kaikissa muodoissaan.

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen *lisäpöytäkirjan* ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 70—71/2006) 9 artiklan 5 kohdan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät lainsäädännöllisiin tai muihin toimenpiteisiin tai vahvistavat näitä toimenpiteitä vähentääkseen kaikenlaista ihmisten ja erityisesti naisten ja lasten hyväksikäyttöä edistävää kysyntää, joka aiheuttaa ihmiskauppaa.

Ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston *direktiivin* (2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011) 18 artiklan 4 kohdan mukaan ihmiskaupan ehkäisemisen ja torjunnan tehostamiseksi kysyntää hillitsemällä jäsenvaltioiden on harkittava toi-

menpiteiden toteuttamista sellaisten palvelujen käytön kriminalisoimiseksi, joissa on kyse 2 artiklassa tarkoitettua hyväksikäytöstä, kun tiedetään, että palvelun tarjoaja on 2 artiklassa tarkoitettuna rikoksen uhri. Direktiivin 2 artiklan 3 kohdan mukaan hyväksikäyttöä katsotaan ainakin hyväksikäyttöprostituitiotarkoituksessa ja muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu (mukaan lukien kerjääminen), orjuus ja muut orjuuden kaltaiset käytännöt, orjuuden kaltaiset olot, rikollisen toiminnan hyväksikäyttö ja elinten poistaminen. Artiklassa tarkoitettua rikoksella tarkoitetaan ihmiskauppaan liittyviä rikoksia, jotka määritellään tarkemmin muun muassa artiklan 1 kohdassa.

1.4 Nykytilan arviointi

Hallitus ehdotti vuonna 2005 (HE 221/2005 vp), että seksin ostaminen olisi yleisesti rangaistavaa. Eduskunnan perustuslakivaliokunta (PeVL 17/2006 vp, s. 3) totesi esitystä käsitellessään, että seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan ennen muuta parituksen ja ihmiskaupan uhrin asemassa olevien prostituitujen psyykkistä ja fyysistä koskemattomuutta samoin kuin oikeutta määrätä itsestään ja ruumiistaan. Sääntelyllä olisi myös ihmisarvon suojaamiseen ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyviä syitä. Perustuslakivaliokunnan mielestä ehdotetun kriminalisoinnin laaja-alaisuuteen liittyy etäännyminen perusoikeusjärjestelmään kiinnittyvistä tavoitteista. Lakivaliokunnan lausuntopyynnössä esitetty vaihtoehtoinen säännös, joka kohdistuisi vain paritukseen ja ihmiskauppaan liittyviin kiistatta moitittaviin tekoihin, olisi oikeasuhtaisuuden vaatimukset paremmin täytävä.

Eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 10/2006 vp, s. 4) kiinnitti erityistä huomiota siihen, että hallituksen esityksessä uuden kriminalisoinnin tueksi esittämät tuodut keskeiset perusteet kiinnittyvät nimenomaan parituksen ja ihmiskaupan vähentämiseen ja ennalta estämiseen. Valiokunta päätyi siihen, että se ei ”tässä vaiheessa” puolla seksuaalipalvelujen ostamisen yleistä kriminalisointia. Sen si-

jaan valiokunta katsoi, että hallituksen esityksen tavoitteita voidaan toteuttaa säätämällä rangaistavaksi seksin ostaminen sellaiselta henkilöltä, joka on parituksen kohteena tai ihmiskaupan uhri. Tällaisella rikostunnusmerkistöllä pyritään suojaamaan edellä mainittuja seksikaupan kohteena olevia henkilöitä.

Nykyinen sääntelyratkaisu täyttää Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet (ks. esimerkiksi HE 122/2011, s. 8, ja HE 221/2005, s. 14). Oikeusministeriölle tehdyn selvityksen (s. 118—120) mukaan nykymuotoisen kielon soveltaminen on kuitenkin vaikeaa. Erityisesti korkeimman oikeuden ratkaisun 2012:66 jälkeen on selvityksen tekijöiden mukaan vaikea nähdä, millaisessa tilanteessa seksinostajan voidaan edellyttää havaitsevan prostituution liittyvän ihmiskauppaan tai paritukseen. Selvityksen tekijät pitivät täyskieltoa selkeimpänä vaihtoehtona. Jollei siihen ole valmiutta, nykyistä kieltoa tulisi selvityksen mukaan kehittää niin, että kieltoa täydennettäisiin tuottamuksellisella tekemuodolla.

Vaikuttaa siltä, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamiskynnys on oikeuskäytännössä (KKO 2012:66) asetunut korkeammalle kuin laki hyväksyttäessä osattiin ennakoita. Eduskunnan keskeisenä pitämä säännöksen tavoite eli parituksen kohteiden ja ihmiskaupan uhrien suojaaminen ei tällä hetkellä toteudu säännöksen avulla odotetulla tavalla. Sen vuoksi on tarpeen tarkistaa säännöksen sisältöä.

Oikeusministeriölle tehdyssä selvityksessä (s. 119) todetaan ihmiskaupan aiheuttavan uhrille erittäin vakavia seurauksia ja arvioidaan myös parituksen olevan pääsääntöisesti huomattavan vahingollista sen uhrille. Selvityksen mukaan nykyinen seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen enimmäisrangaistus (kuusi kuukautta vankeutta) ei ole suhteessa seksikaupan kohteen hyväksikäytön haitallisuuteen ja vakavuuteen.

Selvityksessä esitetyistä syistä vaikuttaakin tarpeelliselta korottaa teon enimmäisrangaistusta. Korotuksen jälkeen se olisi myös oikeassa suhteessa muista seksuaalirikoksista

tuomittavissa oleviin enimmäisrangaistuksiin, erityisesti seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen (rikoslain 20 luvun 5 a §) mukaiseen enimmäisrangaistukseen, joka on kuusi kuukautta vankeutta.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on muuttaa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan pykälän sanamuotoa niin, että se antaisi nykyistä paremman rikosoikeudellisen suojan parituksen kohteille ja ihmiskaupan uhreille. Tämä toteutettaisiin säätämällä, että seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö olisi rangaistava myös tuottamuksellisesti tehtynä. Jotta teosta säädetty enimmäisrangaistus olisi oikeassa suhteessa teon vakavuuteen, enimmäisrangaistus korotettaisiin yhteen vuoteen.

Enimmäisrangaistuksen korottamisen myötä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön tutkinnassa tulisivat mahdolliseksi pakkokeinolaissa (806/2011) tarkoitettut henkilönkatsastus (8:32.1), matkustuskielto (5:1), tekninen katselu muualla kuin kotirauhan piirissä (10:19.4), esineen tekninen seuranta (10:21.2) sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (10:25.1). Rikosten ehkäisemiseksi tulisivat poliisilain (872/2011) nojalla mahdolliseksi tekninen katselu (5:19.4), tekninen seuranta (5:21.2) sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (5:25.1).

3 Esityksen vaikutukset

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Esitys kasvattaisi jonkin verran esitutkinta-viranomaisten, syyttäjien ja tuomioistuinten työmäärää ja kustannuksia.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuosina 2011 ja 2012 käräjäoikeuksissa ei luettu syyksi yhtäkään seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä. Enimmillään tuomioita annettiin vuonna 2009, yhteensä 36 kappaletta. Rikosasian käsittelykustannukset käräjäoikeudessa ovat keskimäärin 850 euroa, syyteharkinta ja syytteen tuomio-

istuinkäsittely maksaa syyttäjälaitokselle keskimäärin 526 euroa (Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266, liitetaulukko 11a).

Mikäli rikosten määrä kärjαιοikeuksissa palaisi uudistuksen johdosta vuoden 2009 tasolle, merkitsisi muutos oikeuslaitokselle noin 50 000 euron vuotuisia lisäkustannuksia. Lisäksi on huomattava, että poliisin tietoon tulee noin viisinkertainen määrä rikoksia syyksi luettuihin verrattuna. Osa näistä rikoksista etenisi syyksiluettavuutta koskevan muutoksen johdosta käsiteltäviksi tuomioistuimissa. Myös poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä saattaisi kasvaa. Toisaalta pitkällä aikavälillä muutoksen oletetaan vaikuttavan seksin ostamista vähentävästi.

Esitys olisi toteutettavissa nykyisten määrärahojen puitteissa. Esityksellä ei siten olisi merkittäviä viranomaistoimintaan tai julkiseen talouteen kohdistuvia taloudellisia vaikutuksia.

Seksuaalipalveluiden myyminen muualla kuin yleisellä paikalla ei ole rangaistava teko, ja perustuslakivaliokunnan mukaan seksuaalipalvelujen ostamista koskeva sääntely on merkityksellistä elinkeinovapautta koskevan perustuslain 18 §:n kannalta (PeVL 17/2006 vp, s. 3/I).

Myyjien lukumäärästä ei voida esittää tarkkaa arviota. Keskusrikospoliisi on arvioinut, että Suomessa työskentelee kuukausittain satoja prostituoituja, joista arviolta kolmannes on parituksen kohteena. Vuosittain prostituutio koskee kuitenkin laajempaa henkilöpiiriä. Tilastokeskuksen arvion mukaan Suomessa toimii vuosittain noin 8 000 eri prostituoitua, joista noin 350 on päätoimisia, loput ulkomailta vierailevia tai sivutoimisia. Mahdollinen kysynnän väheneminen ei kohdistuisi pelkästään parituksen kohteena oleviin henkilöihin, vaan koskisi seksuaalipalveluja tarjoavia henkilöitä laajemmin, erityisesti ulkomaalaisia ja ulkomaalaistaustaisia henkilöitä. Muutos rajoittaisi näin vähäisessä määrin myös kilpailua. Koska seksuaalipalveluja tarjoavat pääasiassa naiset, esitys saattaisi vaikuttaa erityisesti naisten taloudelliseen asemaan heidän tulojaan pienentäen.

Prostituution kysynnän mahdollisesta vähenemisestä on mahdotonta esittää määrällistä arviota. Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpitoon sisältyvän arvion mukaan prostituoitioon liittyvä yksityinen kulutus on noin 100 miljoonaa euroa vuodessa. Arvio on kuitenkin luonteeltaan hyvin epävarma. Mahdollinen kysynnän väheneminen pienentäisi tätä liikevaihtoa.

Esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia kansantalouteen.

3.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Rangaistavuuden alan laajentamisesta ja enimmäisrangaistuksen korottamisesta ei ennakoida aiheutuvan merkittävää työmäärän lisäystä viranomaisille. Enimmäisrangaistuksen korottamisen myötä käyttöön tulevat pakkokeinot parantaisivat esitutkintaviranomaisten mahdollisuuksia selvittää kyseessä olevia rikoksia.

Koska enimmäisrangaistus olisi yli kuusi kuukautta vankeutta, ei rikoksia olisi enää mahdollista käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä, mikä saattaisi vähentää epäiltyjen halukkuutta tunnustaa tekonsa oikeudenkäynnin välttämiseksi. Toisaalta menettelyn käyttö on nykyisinkin ollut hyvin vähäistä, ja rikokset olisi jatkossa mahdollista käsitellä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisesä menettelyssä.

Esityksellä ei olisi vaikutusta viranomaisten keskinäisiin suhteisiin taikka viranomaisten henkilöstöön tai organisaatioon.

3.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Lainmuutos merkitsisi nykyistä laajempaa mahdollisuutta soveltaa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä. Säännöksen soveltamisen ja sen uhan voidaan arvioida vaikuttavan seksin ostamista vähentävästi ja siten myös parituksen kohteiden ja ihmiskaupan uhrien antamien seksuaalipalvelujen kysyntää vähentävästi. Tämä merkitsisi seksuaalipalvelujen tarjonnan vähenemistä ja vastaavasti parituksen ja ihmiskaupan vähenemistä niistä saadun

hyödyn pienentyessä. Kysynnän mahdollinen heikentyminen voisi vähentää myös Suomen houkuttelevuutta ihmiskaupan ja ulkomaisten prostituoitujen kohdemaana sekä kannustaa alalla toimivia irrottautumaan prostituutiosta.

Prostituutioon liittyviin kriminalisointeihin on eri yhteyksissä katsottu liittyvän myös haittavaikutuksia. Seksuaalipalvelujen laajemman kriminalisoinnin haittavaikutuksiksi on nähty muun muassa se, että prostituutiota ryhdyttäisiin harjoittamaan entistä enemmän salassa, mikä saattaisi lisätä parittajien valtaa prostituutuihin nähden, heikentää prostituoitujen asemaa ja vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa (ks. esimerkiksi HE 221/2005, vp ja HaVL 24/2006 vp, s. 3/II). Eri selvityksissä on myös tarkasteltu kysymystä, lisäävätkö seksuaalipalvelujen ostoon liittyvät kriminalisoinnit esimerkiksi prostituutuihin kohdistuvaa väkivaltaa tai sen uhkaa. Tutkimusnäyttö kriminalisointien vaikutuksista prostituoitujen asemaan on kuitenkin hyvin epävarmaa.

4 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä hyödyntäen oikeusministeriölle tehtyä selvitystä seksinostokiellon toimivuudesta. Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunto ulkoasiainministeriöltä, sisäministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, tasa-arvovaltuutetulta, vähemmistövaltuutetulta, Poliisihallitukselta, Helsingin ja Turun hovioikeuksilta, Helsingin ja Pohjanmaan kärjäoikeuksilta, Helsingin ja Itä-Suomen syyttäjänvirastoilta, Keskusrikospoliisilta, Helsingin ja Lapin poliisilaitoksilta, Amnesty International Suomen osasto ry:ltä, Exit - pois prostituutiosta ry:ltä, Feministinen

aloite -verkostolta, Ihmisoikeusliitto ry:ltä, Julkiset Oikeusavustajat ry:ltä, Miesjärjestöjen keskusliitto ry:ltä, Monika-Naiset liitto ry:ltä, Naisjärjestöjen Keskusliitolta, Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry:ltä, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry:ltä, Pro-tukipiste ry:ltä, Raiskauskriisikeskus Tukinaiselta, Setta ry:ltä, Sexpo-säätiöltä, Suomen Asianajajaliitolta, Suomen Lakimiesliitto ry:ltä, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:ltä, Suomen Syyttäjäyhdistys ry:ltä, Suomen Tuomariliitto ry:ltä, dosentti Minna Kimpimäeltä, apulaisprofessori Sakari Melanderilta, professori Johanna Niemeltä, professori Jussi Tapanilta, professori Matti Tolvaselta ja tutkija Niina Vuolajärveltä.

Pyydettyjä lausuntoja saatiin yhteensä 32. Lisäksi lausunnon lähettivät Lasten perusoikeudet ry, Miesten tasa-arvo ry ja Naisasia-liitto Unioni. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön julkaisu 47/2014, Mietintöjä ja lausuntoja).

Lausunnoissa ehdotukseen suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Noin kolme neljänneskantansa esittäneistä lausunnonantajista kannatti ehdotettua tuottamuksellista kieltoa, mutta osa heistä piti täyskieltoa ensisijaisena tai harkittavana vaihtoehtona. Muutama lausunnonantaja katsoi, että rangaistavuuden tulisi olla nykyistä tai ehdotettua suppeampi siten, että se ei esimerkiksi koskisi tilanteita, joissa paritukseen ei liity hyväksikäyttöä tai alistamista. Lisäksi lausunnonantajat kiinnittivät huomiota muun muassa tuottamuksellisuuden määrittelyyn.

Lausuntojen johdosta on täydennetty erityisesti arviota esityksen vaikutuksista ja täsmennetty säännöksen suhdetta tiedottomaan tuottamukseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

20 luku Seksuaalirikoksista

8 §. *Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö.* Yleisperusteluissa esitetyistä syistä pykälää muutettaisiin niin, että teko olisi rangaistava myös tuottamuksellisenä.

Pykälän 1 momentin mukaan rangaistavaa olisi, jos joku saa lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen parituksen tai törkeän parituksen taikka ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaalisen tekoon. Teko olisi rangaistava sekä tahallisenä — eli silloin, kun tekijä on ollut selvillä siitä, että henkilö on tällaisen rikoksen kohteena — että tuottamuksellisenä — eli silloin, kun hänellä on ollut syytä sitä epäillä. Säännös olisi toissijainen suhteessa 8 a §:ään, joka koskee seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta.

Säännöksen tulkinnan osalta voidaan hyvin suurelta osin viitata voimassa olevan pykälän esitöihin (HE 221/2005 vp, LaVM 10/2006 vp). Niissä on tarkasteltu muun muassa säännöksen suhdetta ystävyys- tai seurustelusuhhteissa tapahtuviin toimiin, korvauksen ja sen taloudellisen arvon luonnetta, korvauksen ”lupaamisen tai antamisen” tulkintaa, ”sukupuoliyhteyden tai siihen rinnastettavan seksuaalisen teon” sisältöä sekä teon kohteen antaman suostumuksen merkitystä.

Lakivaliokunnan mietinnössä 10/2006 vp (s. 6) tarkasteltiin olosuhteita, joissa tekijän voidaan katsoa mieltävän tilanteen (tahallisuutta edellyttävän) syyksiluettavuusvaatimuksen täyttävällä tavalla. Mietinnön mukaan paritukseen tyypillisesti viittaavina piirteinä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että kohteeseen saadaan yhteys välikäden kautta tai että korvaus suoritetaan muulle henkilölle kuin teon kohteelle. Paritukseen viittaa usein myös se, että henkilö tietoverkossa ilmoittaa valmiudestaan maksulliseen seksuaalisuhteeseen tavalla, joka osoittaa tällaisen ilmoituksen olevan osa järjestäytyneesti suunniteltua

laajempaa kokonaisuutta. Näin voi olla esimerkiksi, jos samalla tietoverkkosivustolla on useiden eri henkilöiden samankaltaisia ilmoituksia. Ihmiskauppaan viittaavana piirteenä voidaan puolestaan pitää esimerkiksi sitä, että teon kohteena olevan henkilön liikkumisvapautta on havaittavasti rajoitettu tai että teon kohteena oleva henkilö ei ole psyykkisesti täysin toimintakykyinen.

Ratkaisussa 2012:66 korkein oikeus viittasi tältä osin lakivaliokunnan mietintöön, mutta katsoi, ettei kyseisessä tapauksessa ollut ilmennyt tällaisia paritukseen viittaavia seikkoja. Lisäksi korkein oikeus totesi, että havaittavissa oleva psyykkisen toimintakyvyn puute ja täydellinen kielitaidottomuus voivat vahvistikin viitata siihen, ettei henkilö kykene toimimaan itsenäisesti, vaan että hän toimii parituksen tai ihmiskaupan uhrina. Pelkästään verraten nuoresta iästä tai ulkomaalaistaustasta tällaista epäilyä ei voida korkeimman oikeuden mukaan katsoa syntyvän. Yleinen tieto siitä, että osa seksuaalipalvelujen tarjoajista on parituksen kohteena ja että tämä ilmiö on yleisempi ulkomaalaisten kuin suomalaisten prostituoitujen keskuudessa, ei korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan riitä paritusta koskevan epäilyn syntymiseen.

Nyt ehdotetun lainmuutoksenkin jälkeen lakivaliokunnan mietinnöstä ilmenevät seikat ovat hyvin kuvaavia esimerkiksi olosuhteista, joihin liittyvää tekijän syyksiluettavuutta tulee arvioida. Samoin korkeimman oikeuden ratkaisu, joka tosin lähtökohtaisesti koski yksittäistapaukseen liittyneitä seikkoja, antaa suuntaviivoja huomioon otettavista olosuhteista.

Momentti kattaisi ensinnäkin tahalliset teot, joita kuvattaisiin ilmauksella ”vaikka hän on ollut selvillä”. Mainitun korkeimman oikeuden ratkaisun 2012:66 mukaan rikoslain 4 luvun 1 §:ssä (Tunnusmerkistöerehdys) käytetty ilmaisu ”olla selvillä” kuvaa sitä, onko tekijällä ollut oikeanlainen kuva tai käsitys tapahtumassa olevista asioista. Kyseisessä ratkaisussa ilmaisu rinnastettiin sen arviointiin, onko tekijä pitänyt tietyn olosuhteen käsillä oloa varsin todennäköisenä. Siten ehdo-

tetulla ilmauksella ”olla selvillä” tarkoitetaan korkeimman oikeuden käytännössä vakiintunutta tahallisuuden tasoa.

Tuottamuksellista tekemuotoa kuvattaisiin siten, että tekijällä on ollut syytä epäillä henkilön olevan parituksen tai ihmiskaupan kohteena. Rikoslain 3 luvun 7 §:n (Tuottamus) 1 momentin mukaan tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Jos tekijällä tietoonsa tulneiden, edellä kuvattujen kaltaisten parituksen tai ihmiskaupaan viittaavien piirteiden – kuten esimerkiksi kielitaidottomuuden – perusteella oli syytä epäillä henkilöä parituksen tai ihmiskaupan kohteeksi, hän tältä seksiä ostaessaan syyllistyisi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön. Näin olisi riippumatta siitä, onko hän todella epäillyt paritusta tai ihmiskauppaa vai ei.

Tuottamuksellisuutta koskeva tunnusmerkki (”syytä epäillä”) olisi sama kuin rikoslain 32 luvun 4 §:ssä tarkoitettussa tuottamuksellisessa kätkemisrikoksessa. Mainittua säännöstä koskevan hallituksen esityksen (66/1988 vp, s. 108) mukaan arvioitaessa sitä, onko tekijällä ollut syytä epäillä säännöksessä tarkoitettua omaisuuden alkuperää, on kiinnitettävä huomiota tekijän tiedossa olleisiin seikkoihin ja olosuhteisiin. Tekijän tulee siis olla tietoinen niistä seikoista, joiden perusteella omaisuuden alkuperää on syytä epäillä.

Säännöstä voitaisiin tunnusmerkistöstä ilmenevin edellytyksin soveltaa kuitenkin myös niin sanottuun tiedostamattomaan riskinottoon (tiedoton tuottamus, ks. HE 44/2002 vp, s. 90–91). Vaikka tekijä ei tosiasiassa ole mieltänyt tunnusmerkistön toteutumista mahdolliseksi tai ei ole tullut sitä ajatelleeksi, voidaan hänet silti tuomita seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, jos hänellä on jonkin ulkoisen seikan johdosta ollut syytä epäillä, että henkilö on säännöksessä tarkoitettujen rikoksen kohteena. Pelkästään yleinen tieto siitä, että osa prostituoiduista on parituksen tai ihmiskaupan kohteena, ei kuitenkaan olisi riittävä syy epäillä tätä yksittäistapauksessa.

Kuten momentin sanamuodosta ilmenee, rangaistavuus edellyttää sitä, että henkilö to-

della on parituksen tai ihmiskaupan kohteena. Teko ei siis olisi rangaistava, jos ilmenneiden seikkojen perusteella oli syytä epäillä esimerkiksi paritusta, mutta henkilö ei todellisuudessa ollut parituksen kohde.

Selvyyden vuoksi on tarpeen toistaa lakivaliokunnan mietinnössä 10/2006 vp (s. 6) todettu: Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä rankaiseminen ei edellytä, että pykälässä mainituista parituksesta tai ihmiskaupasta olisi annettu lainvoimainen tuomio. Säännöksen sanamuoto ei myöskään edellytä, että esimerkiksi parittajan henkilöllisyys tai paritusrikoksen muut yksityiskohdat olisi selvitetty.

Yleisperusteluissa esitetystä syistä rangaistusasteikkoa muutettaisiin niin, että teosta voitaisiin tuomita rangaistukseksi sakkoa tai enintään vuosi vankeutta. Rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan hallituksen esityksen (HE 44/2002 vp, s. 189) mukaan syyksiluettavuuden lajit ovat osa syyllisyysarvostelua, ja tahallisuuden ja tuottamuksen erottelu eri asteisiin mahdollistaa syyllisyysmoitteen jyvittämisen myös syyksiluettavuuden lajien sisällä. Ankarimmat rangaistukset tulisivat siten kysymykseen lähinnä silloin, kun teko on tehty tahallisesti. Tahallisesti tehdystä teosta olisi muutenkin määrättävä ankarampi rangaistus kuin tuottamuksellisesti tehdystä teosta. Rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen liittyvä mittaamisperuste puolestaan merkitsisi, että rikoksen kohdistuminen ihmiskaupan uhriin olisi yleensä arvioitava ankarammin kuin tilanne, jossa henkilö on ainoastaan parituksen kohde.

Pykälän 2 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomittaisiin myös se, joka käyttää hyväksien kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetuissa olosuhteissa siinä tar-

koitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Nykyiseen sanamuotoon verrattuna momenttiin lisättäisiin viittaus 1 momentissa tarkoitettuihin olosuhteisiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että myös 2 momentin mukaisessa tekotavassa tekijä joko on ollut selvillä siitä, että henkilö on parituksen tai ihmiskaupan kohteena, tai hänellä on ollut syytä epäillä sitä.

Pykälän 3 momentin mukaan tahallisen rikoksen yritys on rangaistava. Rikoslain 5 luvun 1 §:stä (Yritys) ilmenee, että rangaistava yritys voi liittyä vain tahallisiin rikoksiin. Selvyyden vuoksi momenttiin lisättäisiin kuitenkin maininta siitä, että yrityksen rangaistavuus koskee tahallista tekemuotoa.

2 Voimaantulo

Koska rikoslain 20 lukua on muutettu viime vuosina usein, ehdotetaan, että laki tulisi voimaan selkeänä ja havainnollisena ajankohtana. Sellainen olisi esimerkiksi 1 päivä kesäkuuta 2015 tai 1 päivä tammikuuta 2016.

3 Suhde perustuslakiin ja sääätämisjärjestys

Seksin ostamista koskevaa hallituksen esitystä 221/2005 vp käsitellessään eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota ennen kaikkea rikosoikeudelliselta sääntelyltä edellytettävään oikeasuhtaisuuteen ja tarkkuuteen ja piti sillä perusteella parempana, että rangaistavia olisivat vain parituksen ja ihmiskaupan yhteydessä esiintyvät teot (PeVL 17/2006 vp). Kuten edellä on selostettu, voimassa oleva laki hyväksyttiin tässä muodossa. Nyt ehdotetut lainmuutokset eivät merkitsisi poikkeusta tuosta perustuslakivaliokunnan hyvänä pitämästä ratkaisusta. Laki ehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 20 luvun 8 §, sellaisena kuin se on laissa 743/2006, seuraavasti:

20 luku

Seksuaalirikoksista

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, vaikka hän on ollut selvillä siitä, että henkilö on tällaisen rikoksen kohteena, tai hänellä on ollut syytä epäillä sitä, on tuomittava, jollei teko

ole 8 a §:n mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetuissa olosuhteissa siinä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 13 päivänä marraskuuta 2014

Pääministeri

ALEXANDER STUBB

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

Laki**rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 20 luvun 8 §, sellaisena kuin se on laissa 743/2006, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

20 luku

Seksuaalirikoksista

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Yritys on rangaistava.

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, *vaikka hän on ollut selvillä siitä, että henkilö on tällaisen rikoksen kohteena, tai hänellä on ollut syytä epäillä sitä*, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa *tarkoitetuissa olosuhteissa siinä* tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .